

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, БІОЕТИКИ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ
ВІДДІЛ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА «ОДЕСЬКИЙ МІСЬКИЙ
ЦЕНТР ЗДОРОВ'Я» ОДЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА
ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ
ПСИХОСІНЕРГЕТИКИ ТА АЛЬФОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ЛЮДИНА ЯК ЦІЛІСНІСТЬ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

20 жовтня 2022 р.
м.Одеса, Україна

Victoria J. Shanks
2022

УДК 159.9:155.2(063)
Л 937

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Одеського національного медичного університету
(протокол № 4 від 23 лютого 2023 р.)

Редакційна колегія:

Доннікова І. А. - доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії Національного університету «Одеська морська академія»;

Кривцова Н. В. - кандидат психологічних наук, голова Професійної асоціації дослідників ТОВ «Міжнародна академія психосінергетики та альфології», керівник відділу психологічного консультування Одеського національного медичного університету;

Ляшенко Д. М. – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного університету «Одеська морська академія», доцент кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету;

Медянова О. В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри диференціальної та спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, доцент кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету;

Мокрієнко Е. М. – старший викладач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету;

Русалкіна Л. Г. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету;

Терзі О. О. – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри судової медицини Одеського національного медичного університету.

Відповідальний редактор:

Ханжи В. Б., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету.

Рецензенти:

Дубініна В. О. – доктор філософських наук, доцент, завідувачка кафедри філософії та суспільних наук Полтавського державного медичного університету;

Варинська А. М. - кандидат філологічних наук, професор, завідувачка кафедри українознавства Національного університету «Одеська морська академія».

Л 937 Людина як цілісність: традиції та інновації: Збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції (20 жовтня 2022 р., м. Одеса) / Одеськ. нац. мед. ун-т, каф. філософії, біоетики та іноземних мов, Міжнародна академія психосінергетики та альфології та ін. ; ред. кол. : В. Б. Ханжи (відп. ред.) та ін. – Одеса, 2023. – 315 с.

У збірнику матеріалів запропоновано міждисциплінарний погляд на актуальні проблеми буття людини, що несе в собі як інтерпретації традиційних вчень та підходів, так і інноваційні розробки. Представлено результати осмислення людини як цілісності через зіставлення філософських, соціально-гуманітарних і природничо-наукових підходів. Особливою рубрикою висвітлено матеріали круглого столу, присвяченого 20-річному ювілею Одеського відділення Українського синергетичного товариства. Для дослідників питань людського існування та самовдосконалення.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

Редакційна колегія не завжди поділяє позиції авторів. За точність, достовірність та коректність викладеного матеріалу всю відповідальність несуть автори.

© Автори матеріалів, 2023

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО ЗНАННЯ	5
<i>Raikhert K. ON THE INTEGRATED EXPLANATION OF TWO-SYSTEMS THINKING</i>	6
<i>Ратніков В.С. АНТРОПОЛОГІЗМ ФІЛОСОФІЇ Ч. ПІРСА</i>	9
<i>Шевченко С.Л. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ІНТЕГРАТИВНОМУ РЕАЛІЗМІ К.Ф. РАЙНХАРДТА</i>	14
<i>Ханжи В.Б., Вичко О.В. КОНСТИТУТИВНА ІНТЕНЦІЙОВАНІСТЬ СВІДОМОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОГО ЧАСУ Е. ГУССЕРЛЯ ТА ФАЗИ АНТРОПНОГО ЧАСУ</i>	21
ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ПСИХОЛОГІЇ	33
<i>Вастьянов Р.С. ФІЛОСОФСЬКІ КАТЕГОРІЇ В РОЗУМІННІ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ХВОРОБУ ЛЮДИНИ. НОЗОЛОГІЯ, ПАТОГЕНЕЗ ТА САНОГЕНЕЗ ЯК КАТЕГОРІЇ В ТЕОРЕТИЧНІЙ МЕДИЦИНІ</i>	33
<i>Криленко В.І., Дергунова О.І. ПСИХОЛОГІЧНА ОСНОВА ОСМИСЛЕННЯ НОРМИ ПРАВА</i> ..	41
<i>Ляшенко В.В. ТЕОРЕТИКО-СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ РЕЛЕВАНТНОСТІ КРИТЕРІЇВ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ МЕДИЦИНИ</i>	46
<i>Lyashenko D. SOME METAPHYSICAL PROBLEMS CONCERNING THE SUBJECT MATTER OF MEDICAL KNOWLEDGE</i>	52
<i>Місерджи С.Д. ДНК ЯК ІДЕНТИФІКАТОР ПРИРОДНО ОБУМОВЛЕНИХ МЕЖ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ БІОМЕДИЧНОЇ ЕТИКИ</i>	65
ПРОБЛЕМА ЦІЛОГО І ЦІЛІСНОСТІ У СФЕРАХ ФІЛОСОФІЇ, НАУКИ, РЕЛІГІЇ ТА МИСТЕЦТВА	71
<i>Гольд О.Ф. ПОЛІКОНФЕСІЙНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ</i>	71
<i>Єршова-Бабенко І.В. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОЇ МАКРОЦІЛІСНОСТІ – КОНЦЕПТ “BRAIN-PSYCHE (MIND/CONSCIOUSNESS...)”</i>	76
<i>Нарбутова Т.Є., Спаський І.Д. ФІЛОСОФСЬКА ТРАДИЦІЯ ЯК СУКУПНІСТЬ ДУХОВНИХ ВПРАВ ЗА П'ЄРОМ АДО У КОНТЕКСТІ ПРАКТИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЕНТРОПІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ</i>	108
<i>Петрушенко О.П. ПРИНЦИП ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ</i>	108
<i>Петрушенко В.Л. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ</i>	112
<i>Поплавська Т. М., Федорова І.В. ХОЛІСТИЧНИЙ КОНЦЕПТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА</i>	117

СУСПІЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОМАТИЧНІ СКЛАДОВІ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	123
<i>Кокоріна Ю. Є., Філіпенко Д.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ВПЛИВУ МАС-МЕДІА НА АГРЕСИВНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ.....</i>	<i>123</i>
<i>Стоянов О.М. ДЕЯКІ ФАКТИ ЕПІДЕМІЙ НЕЙРОІНФЕКЦІЙ В ОДЕСІ, АНАЛОГІЇ З КЛІНІКОЮ, ПРОНИКНЕННЯМ В ОРГАНІЗМ І УСКЛАДНЕННЯМИ COVID-19</i>	<i>128</i>
НОРМАТИВНІ ПРАВИЛА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ЇХНЄ ЮРИДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ	153
<i>Терзі О.О. БІОЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ</i>	<i>153</i>
ІНДИВІДУАЛЬНЕ І ТИПОВЕ В ДОСЛІДЖЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я.....	156
<i>Медянова О.В. МЕТОД ІОРТ ФРАНЦА РУППЕРТА У ТЕРАПІЇ ПСИХОТРАВМИ.....</i>	<i>156</i>
<i>Spicer G. HOW SYSTEM CONSTELLATIONS CAN IMPACT THE COURSE AND OUTCOME OF AN ILLNESS.....</i>	<i>168</i>
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, РЕСУРСИ І РЕЗЕРВИ САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСВІЧЕНОЇ ЛЮДИНИ	175
<i>Кривцова Н.В. SMART-МОДЕЛІ ДЕ-СУГЕСТІЇ: ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОСЛІДНИКА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....</i>	<i>175</i>
<i>Petinova O. NEW AGE AND PERSPECTIVES OF THE FORMATION OF THE HOMO CREATOR.....</i>	<i>195</i>
ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	200
<i>Вергелес К.М., Куліш П.Л., Школьнікова Т.Ю. ХРИСТИЯНСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ.....</i>	<i>200</i>
<i>Кулачинський М.М. ЦИВІЛЬНА ЛЮДИНА У КОНТЕКСТІ «НОВОЇ ВІЙНИ» НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЙСЬКИХ ВІЙН</i>	<i>207</i>
<i>Недашківська В.Г., Михайленко В.Л. МАЙНДФУЛНЕС-ПРАКТИКИ: ЧОМУ МЕДИТАЦІЇ МОЖУТЬ ЗРОБИТИ НАС СТІЙКІШИМИ ДО ПЕРЕЖИВАННЯ ДОСВІДУ ВІЙНИ.....</i>	<i>218</i>
<i>Пунченко О.П. ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ СУЧАСНОГО СВІТУ – ОСНОВА ДИСГАРМОНІЇ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я ЯК ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА.....</i>	<i>223</i>
<i>Пустовіт С.В. МОРАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....</i>	<i>227</i>
<i>Рудінська О.В., Князькова В.Я. ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЛІКАРЯ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....</i>	<i>2322</i>

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗЯХ ОСВІТИ, МИСТЕЦТВА ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	236
<i>Абрамович В.Є. СИНЕРГІЯ ПРАГМАТИЧНОГО ТА ТВОРЧОГО ПІДХОДІВ У МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ.....</i>	<i>236</i>
<i>Борщ В.І. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я</i>	<i>241</i>
<i>Данилко М.В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я.....</i>	<i>245</i>
<i>Доннікова І.А. КУЛЬТУРА ЯК ШЛЯХ ДО ЩАСТЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....</i>	<i>248</i>
<i>Касьянова О.М., Квасник О.В. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГІГІЄНИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....</i>	<i>255</i>
<i>Кир'язова О.В. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ: МОВНИЙ АСПЕКТ.....</i>	<i>260</i>
<i>Лазор Н.В. КОМУНІКАЦІЙНІ БАР'ЄРИ ПРИ ПЕРЕДАВАННІ ТА СПРИЙНЯТТІ ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....</i>	<i>263</i>
<i>Нагачевська С.В. ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА НОВІТНІХ ФОРМ У ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ-МЕДИКАМ.....</i>	<i>267</i>
<i>Нетребчук Л.М. ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....</i>	<i>270</i>
<i>Русалкіна Л.Г. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ.....</i>	<i>273</i>
<i>Ткаченко К. CHARACTERISTICS OF THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND SPECIFICS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN CHINA.....</i>	<i>275</i>
<i>Уварова О.О. ІМІДЖЕВА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я</i>	<i>281</i>
КРУГЛИЙ СТІЛ, ПРИСВЯЧЕНИЙ 20-РІЧНОМУ ЮВІЛЕЮ ОДЕСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СИНЕРГЕТИЧНОГО ТОВАРИСТВА	284
<i>Єршова-Бабенко І.В. ДО 20-РІЧЧЯ ОДЕСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СИНЕРГЕТИЧНОГО ТОВАРИСТВА</i>	<i>284</i>
<i>Добронравова І.С. ЦІЛІСНІСТЬ ЯК ЄДНІСТЬ БАГАТОМАНІТНОГО</i>	<i>290</i>
<i>Гончарова О.Є. ПРОБЛЕМА ЗМІНИ ХАРАКТЕРА ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА МАШИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАДМІРНОСТІ І ЕКСПОНЕНЦІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА.....</i>	<i>295</i>
<i>Козобродова Д.М. ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЛЮДИНОМІРНОСТІ.....</i>	<i>302</i>
СПИСОК АВТОРІВ	307

ЦИВІЛЬНА ЛЮДИНА У КОНТЕКСТІ «НОВОЇ ВІЙНИ» НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЙСЬКИХ ВІЙН

УДК 94(321)

Кулачинський Микола Миколайович

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри суспільних наук,

Одеський національний медичний університет

Анотація. В статті висвітлена трансформація розуміння війни у світогляді громадян італійських міст, яка остаточно покінчила з різноманітними середньовічними чеснотами і максимально наблизилася до прототипів сучасних війн ХХ – першої декади ХХІ століть. В італійських війнах вперше на європейському континенті бойові дії торкалися інтересів простих громадян через їхнє планомірне, регламентоване знищення, великі військові втрати, націоналізацію військового конфлікту. У ранньому середньовіччі військові конфлікти між баронами, королями та князями на всьому європейському просторі носили не державні, а формальні родинні стосунки, як це було продемонстровано в ході війн на Апеннінському півострові, оскільки всі вони мали між собою родинні зв'язки і мало стосувалися простих городян та селян. В середньовічних війнах ці верстви населення були другорядним, малозначущим фактором, оскільки тим, хто вижив в таких війнах, гарантувалося життя під владою іншого суверена, але ніяк не знищення. Саме італійські мислителі були піонерами новацій цих війн і почали помічати задумане знищення місцевого населення, його насильницьке переселення з рідних міст, використання нових військових технологій з ліквідації ворожих військ, які приводили до величезних втрат військових разом з цивільним населенням. Крім того, ламався факт авторитету Римського Папи, який завжди виступав міжнародним арбітром і примирителем у військових конфліктах. На разі римський папа виступав співучасником в італійських війнах й розглядався

як такий самий злочинець як і, припустимо, французький монарх чи імператор династії Габсбургів.

Ключові слова: династія, князь, монарх, насилля, надзвичайність, республіка.

Annotation. The article highlights the transformation of the understanding of war in the worldview of citizens of Italian cities, which finally put an end to various medieval virtues, such as chivalry, nobility and honor, and came as close as possible to the prototypes of modern wars of the 20th - the first decade of the 21st centuries. In the Italian wars, for the first time on the European continent, hostilities touched the interests of ordinary citizens with their planned, regulated destruction, large military losses, and the nationalization of the military conflict. Military conflicts in the early Middle Ages between barons, kings and princes throughout the European space were more likely to be formal family relations than state ones, as was demonstrated in the course of the wars on the Apennine Peninsula. Since all of them had family ties and had little to do with ordinary townspeople and peasants. These layers of the population were in medieval wars a secondary factor of little significance, since those who survived such wars were guaranteed life, perhaps with social complications under the rule of another sovereign, but by no means their destruction. It was the Italian thinkers who pioneered the innovations of these wars and began to notice the intended destruction of the local population, its forced resettlement from their hometowns, the use of new military technologies to eliminate enemy troops, which led to huge losses of the military, along with the civilian population. In addition, the authority of the Roman Pope, who always acted as an international arbiter and conciliator in military conflicts, was crumbling. At the time, the Roman pope acted as an accomplice in the Italian wars and was regarded as the same criminal as a supposed French monarch or emperor of the Habsburg dynasty.

Keywords: dynasty, prince, monarch, violence, emergency, republic.

Італійські війни тривали з 1494 по 1530 ті рр. і саме в цей період Апеннінський півострів славиться чисельними міркуваннями різноманітними мислителями з приводу державності, громадськості, патріотизму до свого міста, і майбутньої об'єднаної держави на півострові, яка, окрім таких міст-держав як Флоренція та Венеція була довгий час побудована на принципах «іспанського миру» (рах *hispanica*) і проіснувала майже до кінця XVIII століття.

Французькі та іспанські мислителі тих часів все ж таки, здебільшого розглядали цей період, знаходячись під впливом поняття «лицарської війни». Вони сприймали італійські події виключно як монархічний та дворянський конфлікт між обома державами і італійці тут були виключно як піддані цих держав. Самі ж італійці будучи сучасниками цих військових подій вбачали в цих війнах певні новації у вирішенні проблем військовим шляхом.

Важливо треба відмітити той факт, що в багатьох працях італійців з'являються міркування про певну відмінність «старих» та «нових» бойових дій. З'являються також терміни «війна в італійському стилі», «війна у французькому стилі», «іспанська війна». Різниця між всіма цими термінами полягає у гуманному відношенні до місцевого населення. «Італійський стиль війни» – це пограбування італійських міст, містечок, звірства, які викликані не емоціями як у середні віки, а системним плануванням по знищенню незгодного місцевого населення, масові вбивства. Вперше був застосований принцип «випаленої землі». На думку французького історика Джоржа Моссе, цим війнам притаманні такі категорії, як «брутальність» та «дикунство», які слугували дороговказом у війнах XX століття [1, р. 31], від себе добавимо, і на початку XXI століття також.

Першим, хто помітив щось нове та незвичне у цій війні, був відомий італійський проповідник Савонарола. Коментуючи прохід у вересні 1494 року через містечко Коль дю Монженевр Карла VIII, який давав наблизитися французьким військам до Флоренції у найкоротші терміни. Такі дії були названі Савонаролою як Біч – божий, кара небесна гріхи наші, і, в цьому сенсі

французький монарх розглядався в якості давньоперського царя Кіра, що відродився з попелу як караючий інструмент божої сили, за допомогою якого можна буде відродити новий ідеальний світ замість старого розбещеного світу, та разом й з цим слід відмітити, що італійський проповідник цю військову кампанію називає «незвичною», «ною».

Ф. Гвіччардіні у своїх працях пише, що фортеці тріщать, як стиглі плоди, ворожа армія просувається з неймовірною швидкістю, не рахуючись з дрібними осередками супротиву, які зменшуються завдяки масовим вбивствам, при чому всіх причетних і непричетних до військових дій. Ця армія володіє надзвичайною швидкістю та силою, спираючись більш як на двадцять тисяч осіб, легку артилерію, ефективна та спроможна просуватися стабільним темпом, завдяки упряжі коней, а не волів. Це дозволяє королю Франції не турбуватися про надзвичайно довгі шляхи сполучення й планувати кампанію, мало звертаючи увагу на сезони року [6, с. 101], в той час як у середні віки подібні кампанії не велися в літку чи взимку. Французький монарх Карл VIII перетинаючи Альпи, чудово розумів, що навіть якщо йому вдасться швидко просуватися по Італії, все одно на це прийдеться витратити принаймні рік. Італійські війни поєднали у собі два протиріччя – це швидкість і довгість. В той час, як відома Столітня війна носила стрибковий характер, італійські війни носили плановий наступальний, а не оборонний характер.

Далі, Ф. Гвіччардіні пише: «...До 1494 року війни були довгими, бої були не дуже кровопролитними та й інструменти для захоплення фортеці були повільними та складними; якщо й була артилерія, то маломаневрена і нечисленна. Вона не наносила такої шкоди, як зараз: З цієї причини для того, хто був володарем певної країни, не міг її втратити. Французи прийшли в Італію і додали війні прискорену швидкість, в результаті якої до 1521 року програш військової кампанії означав втрату країни» [6, с. 167].

З'явився певний алгоритм бойових дій, за яким нову завойовницьку війну треба було вести якомога швидше, миттєво розбивши супротивника, так як це

зробив Гастон де Фуа на весні 1512 р. Територіальні претензії у цих війнах були настільки значущими, що сама по собі війна перестає виглядати як разова коротко термінова криза, яку потрібно було врегульовувати у довгостроковій перспективі, оскільки армія трималася на принципі ополчення й не вимагала фінансування, тобто знаходилася на утриманні гранд-феодалів. Зараз же в арміях переважав наємницький фактор, який потребував постійного фінансування, тому й затягування військової кампанії било по кишені королівської казни.

Коли на карту ставиться існування цілої країни, так як це було з Неаполітанським королівством та Міланським герцогством, які зникнуть як державні суб'єкти в ході цих війн, а самі цілі цієї війни розглядалися у довгостроковій перспективі, які у проміжках часу допускали перемир'я, але не мир. Доки супротивники не будуть виснажені війною або повністю окуповані, війна не завершиться в цілому, а буде супроводжуватися перемир'ями. Так, як це було в італійських війнах між 1530 та 1559 рр.

Відмінність італійських війн від інших показує різницю у масштабі. Були задіяні величезні території, тому італійські війни насправді можна назвати європейськими війнами, в яких територія Італії була лише полем битви, на якому розігрувалася гегемонія панування у Європі країною переможницею. Сен-Кантен, територія Пікардії, де сталася остання битва цих війн, представляє собою велику рівнину Північного сходу Європи і стане у майбутньому основним полем битви подальших європейських війн аж до ХХ століття. Ця місцевість створює певні складнощі для воюючих армій, як на логістичному рівні – доставка провіанту, боєприпасів, різних знарядь допомоги, так і в управлінні – це інструкції та артикуляції рішень тактики, що давало змогу воєначальникам діяти самостійно, не чекаючи наказів від монархів, а також проявляти ініціативу, оскільки монархи вже не стоять на чолі армії, а знаходяться у своїй столиці. Так наприклад, передача інформації наказів з Мадриду до Апеннінського півострова могла тривати до трьох тижнів.

Новизна цих війн для італійських свідків полягала у тому, що в них гинула велика кількість людей, італійські міста опинялися в оперативному оточенні. Відбувалося зникнення певних держав та цілих народів. Так, у битві при Монте-Сан-Джованні 1495 р. за дві години бою було знищено до трьох тисяч осіб, у Равенні 1512 р. – до десяти тисяч, у Мариньяні 1515 році – до п'ятнадцяти тисяч, у Павії в 1525 році – десять тисяч, у Сен-Контені 1557 році загинуло стільки ж [6, с. 171]. Від себе додамо, що для Європи того часу це були величезні втрати, які дорівнювали знищенню цілого народу Італії. У простої цивільної людини був невеликий вибір, або пристосуватися до нових тоді реалій життя, або залишати свої домівки та невеликим скарбом перебиратися до більш безпечного місця проживання. Побори місцевого населення стали нормою для управління військами, приклад – Міланське герцогство, яке у 1527 році перетворилося у безлюдну територію.

Тобто, якщо взяти першу кампанію італійських війн, то спостерігаємо наступну картину. Карл VIII зі своїм військом з Монженевра до Неаполя дістався за шість місяців тобто, з вересня 1494 року по лютий 1495 рік, потім повернувся до Франції з травня по липень 1495 рік. На своєму шляху він спостерігав руїни італійських містечок та масові вбивства як цивільного населення так і військових. Все це, на його думку, мало залякати місцеве населення, бо їх супротив французькій армії дорого їм коштував, як правило ціною власного життя. Примітним в цьому випадку є той факт, що у місті Монте-Сан-Джованні все місцеве населення було знищене. Пилип де Комін також згадує це містечко і пише: «Атакували це місто майже вісім годин, а коли захопили, то вбили все місцеве населення» [1, р. 31].

Ф. Гвіччардіні у своїй праці згадує цю подію наступним чином: «....Французька армія рушила до Монте-Сан-Джованні, який був оплотом маркіза Пескара, що на кордоні Неаполітанського королівства, його розташування було сприятливим, оскільки це місто було забезпечене провіантом і захисниками у великій кількості, там було близько триста

іноземних найманців і до п'ятсот мешканців, дуже охочих до всіх негараздів. Однак, французи в присутності короля, що прибув з Веролі, після кількох годин обстрілу міста артилерією, почали штурмувати з такою завзятістю, що, здолавши всі перешкоди, взяли його силою того ж дня: там, і проявилася їхня природня лють і, як приклад для інших, вони вчинили велику різанину; і, застосувавши всі форми варварської лютості [ogn'altra specie di barbara ferità], почали руйнувати будинки, піддавши їх вогню. Цей спосіб ведення війни, століттями невідомий в Італії, наповнював все королівство великим жахом, тому що зазвичай під час перемог, хоч би яким способом вони були здобуті, жорстокість переможців у цій війні переходила всі крайнощі. Грабували навіть переможених солдатів, гвалтували жінок на очах дітей та їх чоловіків, а ті, хто залишився живим змушений був платити великий викуп» [5, с. 57].

Італійський історик тут наголошує на таких моментах як швидкість штурму, жорстокість переможців, жах, спричинений подією, новизна цього способу ведення війни. Зі свого боку, Пріулі зазначає, що король Франції, «щоб вирушити до Флоренції, грабував і руйнував з великою жорстокістю ті фортеці і ті міста, які не хотіли йому здаватися, які не були нікчемними» [5, с. 61] і далі, «захопивши кілька невеликих міст, які не здалися, спалив їх, перебивши всіх чоловіків, виявивши при цьому штурмі велику жорстокість» [5, с. 63].

Розграбування міст на нашу думку пов'язане не з необхідністю швидкого просування армії, а наглядним їх покаранням за супротив, ще й слід додати тут ефект недисциплінованості військ, яке прагнуло ще й наживитися на цій війні.

Не дивлячись на те, що з давніх часів в армії вводилася сувора військова дисципліна, солдати завжди були розбещені і жорстокі по відношенню до місцевого населення, хоча й тоді на окупованих територіях солдати жили на більшу частину своєї платні, а їх дії мали певні обмеження. Іспанці були першими в Італії, хто почав жити цілком за рахунок місцевого населення, що в свою чергу викликало таку розбещеність і, можливо, зробило її неминучою через погані виплати з боку своїх королів, які мали можливість платити

вдосталь. Треба сказати, що наслідки зла завжди перевершують його початок, який потім наслідують, так само у справах творити добро.

Такий грабіжницький та вседозволений стан стирає всі межі порядності й честі, тому що розбещена армія грабує не лише своїх ворогів, але й населення, яке в принципі було лояльним до неї. Отже власність друзів піддається так само грабунку, як і власність ворогів. Життя й безпека мешканців окупованих територій не має захисту від такої армії. В цьому сенсі Ф. Гвіччардіні вказує, що за чотирнадцять років (до 1508 року) в Італії сталося багато військових дій та потрясінь, але народи страждали менше, ніж суверени і, як правило, все це закінчувалося без кровопролиття, та й масова різанина відбувалася швидше між варварами, а не місцевими. [5, с. 77]. Термін варварство тут вперше використовується для аналізу дій людини, а не його походження.

«Якби мені сказали, що, вчиняючи у такий спосіб, можна здобути репутацію жорстокої людини, а також людини без совісті, Я б визнав і те, і інше; але я сказав би вам більше: хто хоче сьогодні (тобто у 1525 р.) володіти доменами та державами, має по мірі можливості проявляти жалобу та доброту, а там де він не може вчинити інакше, він вчиняє жорстокість і проявляє мало совісті. Коли б Я сказав убити полонених пізанців або тримати їх у полоні, Я б можливо говорив би не як християнин, а говорив би з позиції причин та звичаїв своєї держави» [5, с. 79].

Для іншого політичного мислителя Ніколло Макіавеллі, який пережив війни, жорстокість у війнах займає другорядну роль по відношенню сили. Питання моралі у політичного мислителя підлаштовані під питання раціональності.

З одного боку, з'являється темна сторона думки флорентійця, яку можна використати при поясненні політичних та військових злочинів. Особливо, коли Флоренції загрожує небезпека, злочини розглядаються як комплекс необхідних мір, в яких можна нехтувати проблематикою гуманізації війни.

Ось чому і Сципіон, і Ганнібал, за Макіавеллі, у своїх війнах проводили діаметрально протилежну політику. Так, на Піренейському півострові це були людяність і милосердя, а на Апеннінському півострові – жорстокість, насильство та пограбування з метою досягти позитивних результатів. Саме з цієї причини у праці флорентійського мислителя «Державець» згадується таке поняття, як солдатський настрій.

І перш за все слід відзначити, що там, де в інших ситуаціях римські імператори боролися з честолюбством вельмож і зухвальством народу, то інколи цим імператорам приходилося миритися з жорсткістю та жадобою свого солдата. Справа ця була вкрай важка, бо спричиняла розорення населення задля задоволення потреб своїх солдат. Народи полюбляють спокій, тому їм потрібен поміркований суверен, в той час як солдатам потрібен суверен з рисами жорстокості, зухвалості, хижацтва, який здійснював би їх забаганки за рахунок мирного населення. Імператори, які захоплювалися питаннями гуманізму та мистецтва, не мали великої репутації серед військових, які в свою чергу ждали їх загибелі. Ті, хто владу захоплює, а не отримує у спадок, завжди задовольняють потреби солдатів, бо вважають несправедливістю по відношенню до народу дрібницею. Головним для них була репутація перед тою командою, яка привела їх до влади, тому і змушені були вступати в союз зі солдатами, а не з народом [3, с. 27].

Міркуючи про історію Стародавнього Риму, флорентійський мислитель спромігся розглядати її у контексті італійських війн.

Так, Макіавеллі, описуючи дії римських імператорів, вказує на нові способи ведення війни (*nuovi modi del guerreggiare*). Ми бачимо певну скорботу щодо розмежування між цивільним населенням та військовими, як це видно у праці «Мистецтво війни». Він вказує не на необхідність гуманізації війни, а на її наслідки, які, з його точки зору, необхідно контролювати. Сам військовий конфлікт має у нього термін *straordinario*, тобто як щось «надзвичайне», а не як *violenza e le armi* – насильство за допомогою зброї [3, с. 41]. На нашу думку,

приховано Макіавеллі погоджується з «жорстокістю війни», аби та політична сила, яка її продукує, мала досягнути результату. Звідси його пасаж про контроль над насильством у війні, яке повинно мати певні межі. Єдине на що він натякає, так це на той випадок, що коли армії поводяться з друзями, як з ворогами не стільки через не своєчасну виплату платні солдатам, скільки через природну лють солдатів. У проповідників, наприклад, як у Савонароли [4, с. 53], це пояснювалося божественним проявом, як необхідне покарання за людські гріхи.

Проте, разом з тим у цих війнах простежується зовсім новий тип поведінки військових, який притаманний для сучасного світу. Тобто, як свідчать джерела, французькі солдати поводитися дуже чемно по відношенню до заможного місцевого населення, яке мало виказувати їм повну лояльність, однак як тільки виявлялися певні протиріччя, наприклад у спілкуванні, вони проявляли жорстоку, до цього небачену лють. Тому, як вказує джерело, кого й треба було б покарати за гріхи людські, так це тих недбайливих керманців, які довели до військового конфлікту зі знуцаннями та вбивствами місцевого населення.

Отже, на Апеннінському півострові військові конфлікти, які мали загальноєвропейський характер, тривали майже сорок років, протягом яких вибудовувався у кривавій формі «іспанський мир» «*рах hispanica*», згідно з яким відносно незалежність отримали Венеція та Рим, всі ж інші території цього півострова були поглинуті іспанськими Габсбургами. Разом з тим військові дії надали нового характеру політичному мисленню, як це ми бачимо у працях Н. Макіавеллі та Ф. Гвіччардіні, за якими війна розглядалася як єдиний спосіб політики завоювання задля збереження республіки. Якщо не можна завершити війну, то в ній треба якось жити і пристосовуватися. Венеційські ж мислителі вважали, що нейтральний статус може зберегти державність, та разом з тим не слід забувати, що саме за допомогою французької армії Венеція зберегла свою державність. Війна, на нашу думку,

додала радикалізму і певного досвіду політичному способу мислення, навіть коли обставини повністю змінилися.

Завершуючи, слід сказати, що після військових конфліктів у ранньому Новому часі аж до XVIII століття італійці ніколи вже не думали проте, що мир настав після війни, навпаки армія та війна поставлені були в основу мира.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mosse G. De la Grande guerre au totalitarisme : la brutalisation des sociétés européennes, Paris, Hachette, 1999, 546 p.
2. Hale J. R. War and Society in Renaissance Europe, The John Hopkins University Press, 1985, p. 237 p.
3. Макіавеллі Нікколо Про військове мистецтво Сунь-цзи Мистецтво війни / пер. Ярослава Мишанича, Ірини Костанди. Харків. Видавництво Андронум, 2021. 176 с.
4. Макіавеллі Нікколо. «Історія Флоренції» (1520—1526 pp.). Державець. Київ, 2020. 281 с.
5. Francesco Guicciardini Maxims and Reflections of a Renaissance statesman (Ricordi). Translated by Mario Domandi. New York: Gloucester, mass, Peter Smith, 1970. – 1016 p.
6. The History of Italy Translated from the Italian Francesco Guicciardini by Austin Parke Goddard. In Ten volumes. Vol. I, London: Printed for Z. Stuart, at the Lamb, 1968. – 470 p.